ULKOASIAINMINISTERIÖ/Oikeuspalvelu MUISTIO 9.9.2015
OIKEUSMINISTERIÖ

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Hallituksen esitys eduskunnalle Kansainvälisen rikostuomioistuimen Rooman perussääntöön vuonna 2010 Kampalan tarkistuskonferenssissa tehtyjen muutosten hyväksymisestä

Edellisen eduskunnan lakivaliokunta pyysi ulkoasiainministeriöltä ja oikeusministeriöltä kirjallista vastinetta asiassa HE 289/2014 vp saamistaan lausunnoista ja asiantuntijakuulemisessa esiin nostetuista seikoista. Vastinelausunto annettiin 27.1.2015. Tämä muistio on laadittu ulkoasiainministeriön ja oikeusministeriön yhteistyössä ja pohjautuu tuolloin annettuun vastinelausuntoon.

1. Yleistä

Hallituksen esitys valmisteltiin työryhmässä, johon kuuluivat oikeusministeriön, puolustusministeriön ja ulkoasiainministeriön edustajat. Työryhmä kuuli valmistelun aikana useita oikeudellisia asiantuntijoita sekä tasavallan presidentin kansliaa. Lisäksi valmistelun aikana hallituksen esityksen luonnoksesta pyydettiin laajalti lausuntoja. Lausunnon antoivat oikeusministeriö, puolustusministeriö, sisäministeriö, valtiovarainministeriö, keskusrikospoliisi, Rikosseuraamuslaitos, Suojelupoliisi, Valtakunnansyyttäjänvirasto, valtioneuvoston kanslia sekä Turun oikeustieteellinen tiedekunta. Saadut lausunnot huomioitiin esityksen valmistelussa.

Annetuissa lausunnoissa Rooman perussäännön muutosten hyväksymistä ja hyökkäysrikoksen kansallista kriminalisointia pidetään yleisesti kannatettavana ja perusteltuna. Perussäännön muutosten hyväksymisen katsotaan muun muassa sopivan hyvin Suomen linjaan, jossa lähtökohtana on Kansainvälisen rikostuomioistuimen oikeudenkäytön tukeminen ja edistäminen. Lisäksi todetaan kyseessä olevan tärkeä kriminalisointi, jonka sisällyttäminen kansalliseen rikoslakiin edistää rankaisemattomuuden vähentämistä. Lausunnoissa ja asiantuntijakuulemisessa esitettiin useita arvokkaita näkemyksiä.

Tässä vastineessa keskitytään lakivaliokunnan saamissa lausunnoissa ja asiantuntijakuulemisessa esitettyihin muutosehdotuksiin. Näihin kysymyksiin soveltuvia eri ratkaisuvaihtoehtoja pohdittiin myös hallituksen esitystä valmistelleessa työryhmässä sekä Kampalan konferenssia edeltävissä neuvotteluissa. Moniin kysymyksiin ei ole vain yhtä ehdottoman oikeaa ratkaisua, vaan argumentteja voi olla useamman ratkaisun puolesta.

Hallituksen esityksessä ehdotetaan Rooman perussäännön muutosten ratifioinnin lisäksi säädettäväksi hyökkäysrikos rangaistavaksi kansallisen rikoslain nojalla. Perussääntö ei suoraan velvoita sen sisältämien rikosten kansalliseen täytäntöönpanoon, mutta vastuu perussäännön mukaisten rikosten käsittelystä on ensisijaisesti valtiolla itsellään. Myös asiantuntijalausunnoissa todettiin, että olisi epätyydyttävää, jos kotimaisen kriminalisoinnin puuttuminen johtaisi siihen, että ICC:n olisi käytettävä toimivaltaansa.

Kansainvälinen rikostuomioistuin (ICC) ottaa kansallisella tasolla käsitellyn tai käsiteltävänä olevan tapauksen käsiteltäväkseen vain, mikäli kyseisen valtion katsotaan olevan haluton tai

kykenemätön käsittelemään asiaa tehokkaasti. Tällainen tilanne voisi syntyä, mikäli ICC harkitessaan Suomea koskevan tilanteen käsittelyä katsoisi, että kansallinen vastaava säädös olisi Rooman perussääntöä suppeampi. Suomessa lähtökohtana on ollut varmistaa, että Suomi kykenee käyttämään tehokkaasti lainkäyttövaltaansa kaikissa ICC:n toimivaltaan kuuluvissa rikoksissa. Hallituksen esityksen tavoitteena on tämän ns. toissijaisuusperiaatteen mahdollisimman tehokas toteutuminen. Sopimusvaltioilla on harkinnanvaraa kansallisen kriminalisoinnin laajuuden osalta, mutta sikäli kuin kansallisen lain sisältämä kriminalisointi olisi suppeampi kuin perussäännön vastaava määritelmä esimerkiksi rikosmääritelmän tai tekijäpiirin osalta, ICC:n toimivalta ko. rikoksen osalta voisi kuitenkin tulla aina kysymykseen. Asiantuntijakuulemisissa tuotiin esiin, ettei hyökkäysrikoksen osalta ole toisaalta aiheellista säätää kansallisesti laajempaa rikosvastuuta kuin mitä perussäännön määritelmä sisältää.

Valmistelutyössä on huomioitu Suomen rikoslain yleiset periaatteet ja pyritty riittävään yhdenmukaisuuteen muiden Rooman perussäännön rikosten kanssa, huomioiden kuitenkin hyökkäysrikoksen erityispiirteet.

Säädettäessä toissijaisperiaatteen toteuttamiseksi hyökkäysrikoksesta kansallisessa rikoslainsäädännössä on luonnollisesti täysimääräisesti otettava huomioon rikosoikeudellinen laillisuusperiaate, jonka mukaan rikoslainsäädännön tulee olla tarkkarajaista.

2. Hyökkäysrikoskriminalisoinnin henkilöllinen ulottuvuus

2.1. Hyökkäysrikoksen tekijäpiiri

Asiantuntijakuulemisissa ehdotettiin tarkennettavaksi hyökkäysrikoksen tekijäpiiriä.

Muista ICC:n toimivaltaan kuuluvista rikoksista poiketen hyökkäysrikoskriminalisoinnin tekijäpiiri on rajattu valtion ylimpään poliittiseen ja sotilaalliseen johtoon. Rooman perussäännön uuden 8 a artiklan mukaan hyökkäysrikokseen voi syyllistyä henkilö, joka voi tosiasiallisesti määrätä valtion poliittisista tai sotilaallisista toimista tai johtaa niitä. Perussäännön englanninkielisessä tekstissä henkilöllinen ulottuvuus on ilmaistu seuraavasti: “a person in a position effectively to exercise control over or to direct the political or military action of a State”. Vastaava tekijäpiirin rajaus sisältyisi rikoslain rangaistussäännökseen. Ehdotetun rikoslain 11 luvun 4 a §:n 1 momentissa viitataan näin ollen henkilöön, joka voi tosiasiallisesti määrätä valtion poliittisista tai sotilaallisista toimista tai johtaa niitä.

Asiantuntijakuulemisissa ehdotettiin selvennettäväksi, ketkä voisivat tulla kysymykseen säännöksen tarkoittamina henkilöinä ottaen huomioon yhtäältä hänen muodollisen asemansa ja toisaalta hänen tosiasiallisen määräysvaltansa. Asiantuntijakuulemisessa huomiota kiinnitettiin erityisesti siihen, missä määrin päätöksentekoon tietyssä elimessä osallistuva ja päätöstä siinä kannattava yksittäinen henkilö, kuten kansanedustaja, voi jo tämän asemansa perusteella tulla kysymykseen hyökkäysrikoksen tekijänä perussäännössä ja rikoslain tunnusmerkistössä mainittujen tekijäasemaa koskevien kriteerien perusteella.

Johtoaseman vaatimus on olennainen hyökkäysrikokseen liittyvä rangaistusvastuuta rajoittava peruste, jolla korostetaan hyökkäysrikoksen erityislaatuista luonnetta. Vaatimusta hyökkäysrikoksen tekijän korkeasta johtoasemasta sovellettiin jo Nürnbergin oikeudenkäynnissä, joskaan tätä edellytystä ei ollut kirjattu Nürnbergin tuomioistuimen perustamisasiakirjan mukaiseen rauhaa vastaan tehtyjen rikosten rikosmääritelmään. Edellytys

johtoasemasta sen sijaan sisällytettiin toisen maailmansodan jälkeen hyväksyttyyn nk. Control Council –lakiin Nro 10, jonka mukaan rikoksesta rauhaa vastaan voitiin tuomita henkilö, joka oli korkeassa poliittisessa tai sotilaallisessa asemassa (ml. yleisesikuntaan kuuluvat henkilöt) tai korkeassa asemassa teollisuudessa, taloudessa tai finanssialalla Saksassa tai sen liittolaismaissa. Nürnbergin oikeudenkäynneissä tuomittiin rauhaa vastaan tehdyistä rikoksista, kuten hyökkäyssodan valmistelusta ja toteutuksesta korkeassa poliittisessa tai sotilaallisessa asemassa olleita henkilöitä, kuten ministereitä ja asevoimien ylintä johtoa, esimerkiksi merivoimien komentaja. Yksittäisiä kansanedustajia ei tuomittu Nürnbergin oikeudenkäynneissä. Oikeuskäytäntöä ei luonnollisesti vielä ole olemassa Kampalan määritelmän mukaisen hyökkäysrikoksen osalta.

Kampalassa hyväksytyissä perussäännön muutoksissa, tulkintaohjeissa tai yhteisymmärryksissä ei ole tarkennettu kysymystä siitä, keiden henkilöiden katsotaan täyttävän määritelmään sisällytetyn tosiasiallisen määräysvallan edellytyksen. Tulkintaohjeisiin sisällytettiin alaviite, jonka mukaan hyökkäysrikoksen tekijöitä voi olla useampi kuin yksi – sanamuoto antaa ymmärtää, että kyse on vain rajallisesta määrästä johtohenkilöitä. Oikeuskirjallisuudessa johtoasemaedellytykseen viitataan usein, mutta ilman tarkempaa analyysia siitä, keihin vastuullisuus ulottuisi. Kirjallisuudessa viitataan esimerkkeinä usein valtion tai hallitusten päämiehiin, ministereihin sekä sotilaallisiin johtajiin, ml. kenraaleihin, ja todetaan olevan selvää, ettei määritelmän piiriin kuulu alemmantasoisia toimijoita kuten yksittäisiä sotilaita.

Muodollisen asemansa perusteella säännöksessä tarkoitettuun valtion ylimpään poliittiseen tai sotilaalliseen johtoon kuuluisivat Suomessa lähtökohtaisesti ainakin tasavallan presidentti, valtioneuvoston jäsenet ja puolustusvoimain komentaja. Tosiasiallisen määräysvallan edellytys kuitenkin ulottuu myös heihin, joten muodollinen asema ei yksinään ole riittävä vastuun syntymiseksi. Todellisen määräysvallan edellytyksen johdosta tekijäpiiriä ei myöskään voida rajata henkilöihin, joilla on muodollinen johtava asema. Sana ”tosiasiallinen” voi toimia sekä vastuuta muodollisesta asemasta laajentavana että sitä rajaavana määreenä.

Kampalan konferenssia edeltävissä neuvotteluissa oli todettu kyseeseen saattavan tulla johtoasemassa oleva henkilö, joka tekee sellaisen päätöksen, joka on suoraan merkityksellinen hyökkäysteon toteuttamiselle. Kysymystä mahdollisista vastuullisista henkilöistä onkin analysoitu hallituksen esityksessä myös sen perusteella, millaisissa päätöksentekomenettelyissä hyökkäysrikoksesta voitaisiin päättää. Perustuslain 93 pykälän 1 momentin mukaan tasavallan presidentti päättää sodasta ja rauhasta eduskunnan suostumuksella. Laissa ei kuitenkaan säädetä siitä, miten eduskunnan suostumus hankittaisiin eikä nykyisen perustuslain esitöissä tai perustuslakia käsittelevässä uudessa oikeuskirjallisuudessa ole asiaa käsitelty.

Siinä hyvin epätodennäköisessä tilanteessa, että eduskunta antaisi suostumuksensa hyökkäysteoksi luonnehdittavalle teolle, tulisi arvioida, voisiko tällaiseen päätöksentekoon osallistuneen (eli suostumuksensa antaneen) henkilön katsoa "tosiasiallisesti määränneen valtion poliittisista tai sotilaallisista toimista tai johtaneen niitä." Kyseessä on hyvin teoreettinen tilanne senkin johdosta, että ilmeisellä tavalla YK:n peruskirjan vastainen teko tuskin tulisi eduskunnan käsittelyyn jo perustuslaista johtuvista syistä. Oletettavaa olisi, että eduskunnan puhemies kieltäytyisi ottamasta tällaista kysymystä käsittelyyn perustuslain 42 pykälän nojalla, jonka perusteella puhemies voi kieltäytyä ottamasta asiaa käsittelyyn tai tehtyä ehdotusta äänestykseen, mikäli katsoo sen olevan vastoin perustuslakia tai muuta lakia, jollainen päätös hyökkäysteosta ilman muuta olisi. Voidaan myös olettaa oikeuskanslerin estävän tällaisen esityksen käsittelyyn viemisen eduskunnalle.

On selvää, että yksittäinen kansanedustaja ei voisi pelkän muodollisen asemansa perusteella joutua vastuuseen, vaan arvioitavaksi tulisi kysymys siitä, oliko kansanedustaja ollut asemassa, jossa tämä tosiasiallisesti määräsi valtion poliittisista tai sotilaallisista toimista tai johti niitä. Mikäli eduskunnan antama suostumus olisi ollut ratkaiseva hyökkäysteon toteutumisen kannalta ja mikäli tietty kansanedustaja olisi merkittävällä tavalla myötävaikuttanut tällaisen päätöksen syntymiseen, ei voitane kokonaan poissulkea tilannetta, jossa tämän henkilön rikosoikeudellinen vastuu hyökkäysrikoksesta tulisi arvioitavaksi.

- Tekijäpiiriä ei ole mahdollista määritellä ennalta tyhjentävästi, vaan kysymyksen tarkempi arviointi jää kansallisten tuomioistuinten tai ICC:n harkintavaltaan. Mikäli Suomen rikoslaissa päädyttäisiin rajaamaan tekijäpiiri tiettyihin henkilöihin, voisi syntyä tilanne, jossa henkilö voitaisiin asettaa Rooman perussäännön perusteella syytteeseen ICC:ssä, mutta ei Suomen lainsäädännön perusteella Suomen tuomioistuimissa. Näin ollen pidetään perusteltuna säilyttää rikoslain 11 luvun 4 a pykälän 1 momentti näiltä osin ehdotetussa muodossaan.

2.2. Tekijäpiiriä koskeva sanamuoto ehdotetussa rikoslain määritelmässä

Asiantuntijalausunnoissa esitettiin näkemys, jossa pidettiin lakitekstin muotoilua "*voi* määrätä tai johtaa" kielellisesti tulkinnanvaraisena. Kysymystä pohdittiin laadittaessa Kampalan muutosten suomenkielistä käännöstä. Englanninkielinen vastine kuuluu seuraavasti: "a person in a position effectively to exercise control over or to direct the political or military action of a State" ja ranskankielinen vastine seuraavasti "…en mesure de...". Näiden pohjalta kohta käännettiin ruotsinkielelle seuraavasti: ".. den som är i position att faktistkt bestämma…" Suomen kielessä ei ole aivan vastaavanlaista muotoilua, mutta käännöksessä pyrittiin välittämään mahdollisimman tarkkaan alkuperäistekstien ajatus siitä, että henkilöllä on tai oli mahdollisuus toimia tällä tavoin. Katsottiin, että sanan "asema" käyttäminen suomenkielisessä tekstissä sitoisi määritelmän liiaksi henkilöön muodolliseen asemaan, mikä ei ollut alkuperäistekstin tarkoitus. Mikäli verbin "voi" jättäisi pois, sanamuoto sitoisi määräysvallan/johtoaseman liiaksi nykyhetkeen, vaikka sen tarkoituksena on ensisijaisesti viitata tilanteeseen rikoksen tekohetkellä.

- Näistä syistä johtuen hallituksen esityksessä päädyttiin käyttämään ehdotettua sanamuotoa, jota edelleen pidetään perusteltuna.

2.3. Osallisuus hyökkäysrikokseen; yllytys ja avunanto

Asiantuntijakuulemisissa kiinnitettiin huomiota kysymykseen hyökkäysrikokseen osallisten tekijäpiiristä sen osalta, keihin henkilöihin tulisi ulottaa yllyttäjä- ja avunantajavastuu.

Hyökkäysrikoksen tekijäpiirin määrittelyn kannalta olennaisia määräyksiä sisältyy Kampalassa sovitun rikosmääritelmän lisäksi perussäännön kolmanteen osaan, jossa säädetään tuomioistuimen toimivaltaa määrittävistä yleisistä rikosoikeudellisista periaatteista. Sen 25 artiklassa säädetään henkilökohtaisesta rikosoikeudellisesta vastuusta, muun muassa osallisuudesta rikokseen. Artiklan 3 kohdan mukaan henkilö on vastuussa ICC:n toimivaltaan kuuluvasta rikoksesta, jos kyseinen henkilö: a) tekee rikoksen yksin tai yhdessä toisen kanssa; b) käskee, kehottaa tai suostuttelee tekemään sellaisen rikoksen, ja rikos tosiasiassa täytetään tai sitä yritetään; c) rikoksen täytäntöönpanon helpottamiseksi auttaa tai avustaa sellaisen rikoksen tekemisessä tai rikoksen yrityksessä; d) jollakin muulla tavalla myötävaikuttaa sellaisen rikoksen täyttymiseen tai sen yritykseen, sellaisen henkilöryhmän toimesta, joka toimii yhteisen päämäärän hyväksi; e) joukkotuhonnan osalta yllyttää välittömästi ja julkisesti muita joukkotuhontaan; tai f) yrittää tehdä rikoksen ryhtymällä toimenpiteisiin, jotka olennaisella tavalla

aloittavat sen täytäntöönpanon, mutta rikos jää täyttymättä henkilön tarkoitusperistä riippumattomien olosuhteiden vuoksi.

Perussäännön 25 artiklan 3 kohdan alakohtien mukaisesti ICC:n toimivalta ulottuu näin ollen tekijän lisäksi yllyttäjään ja avunantajaan, kun rikos tai sen yritys tehdään. Hyökkäysrikoksen osalta tätä perussäännön artiklaa on tulkittava yhdessä 8 a artiklan kanssa siten, että myös yllyttäjien ja avunantajien on oltava johtotasolla, jotta heidän tekonsa olisi perussäännön mukaan ICC:n toimivaltaan kuuluva hyökkäysrikos. Artiklaan lisätty uusi 3 a kohta vahvistaa tämän, sillä sen mukaan 25 artiklan määräyksiä sovelletaan hyökkäysrikoksen osalta ainoastaan sellaisiin henkilöihin, jotka voivat tosiasiallisesti määrätä valtion poliittisista tai sotilaallisista toimista tai johtaa niitä. Rooman perussääntö siis edellyttää, että myös yllyttäjä ja avunantaja ovat johtavassa asemassa, eikä tuomioistuin voi käyttää hyökkäysrikosta koskevaa toimivaltaansa muihin henkilöihin.

Mitä tulee ehdotettuun Suomen rikoslain säännökseen, hallituksen esityksen lähtökohdaksi otettiin, että myös hyökkäysrikokseen sovellettaisiin Suomen rikoslain yleisiä periaatteita, joiden soveltamiseen ei juurikaan ole tehty poikkeuksia. Rikoslain 5 luvun 7 §:n 2 momentin mukaan yllyttäjää tai avunantajaa ei vapauta rangaistusvastuusta se, ettei häntä koske sellainen henkilöön liittyvä olosuhde, joka perustaa tekijän teon rangaistavuuden. Tämän johdosta hallituksen esityksessä on tältä osin päädytty esittämään kansalliseen sääntelyyn Rooman perussääntöä laajempaa kriminalisointia, jossa vaatimus henkilön johtoasemasta ei koskisi yllyttäjää ja avunantajaa.

Kysymys on noussut esiin myös Kampalan konferenssin jälkeisten muutosten ratifiointia koskevien keskustelujen yhteydessä, joissa on pohdittu, onko vastaava rajaus asianmukainen myös kansallisen kriminalisoinnin yhteydessä. Rajaus sulkee kriminalisoinnin ulkopuolelle myös sellaisia henkilöitä, jotka toimisivat rikoksen toteutumisen kannalta merkittävälläkin tavalla avunantajana tai yllyttäjänä, mutta jotka eivät täytä vaatimusta johtoasemasta. Vuonna 2012 julkaistussa hyökkäysrikosmuutosten ratifiointia koskevassa käsikirjassa todetaan, että valtiot voivat päättää laajemmastakin kansallisesta kriminalisoinnista ainakin omia kansalaisiaan kohtaan. Kyseessä ei ole virallinen asiakirja, vaan käytännön ratifioimistyötä helpottamaan laadittu käsikirja, jonka valmisteluun osallistui mm. Kampalaan prosessiin osallistuneita edustajia ja asiantuntijoita. Erityisesti todettiin, että valtiot saattavat pitää asianmukaisena kriminalisoida omien kansalaistensa osalta myös ei-johtavassa asemassa olevien henkilöiden osuuden yllyttäjinä tai avunantajina. Samalla todettiin, että olisi järkevää soveltaa näihin lievempiä rangaistuksia kuin ensisijaisiin rikoksen tekijöihin.

Joissain asiantuntijalausunnoissa pidettiin epätarkoituksenmukaisena yllyttäjä- ja avunantajavastuun ulottamista täydessä laajuudessa erityistä tekijäasemaa vaatimatta, vaikka tekijältä tällaista asemaa vaaditaan. Ratkaisun, joka laajentaisi kotimaista rangaistusvastuuta Rooman sopimuksen järjestelmään verrattuna, katsottiin tietyllä tapaa arkipäiväistävän hyökkäysrikosta. Näkemykset saivat tukea asiantuntijakuulemisessa.

- Esitettyjen näkemysten valossa ulkoasiainministeriö ja oikeusministeriö katsovat, että huomioiden hyökkäysrikoksen erityislaatuisen luonteen nk. johtajarikoksena, yllyttäjää ja avunantajaa koskeva vastuu on asianmukaista rajoittaa asiantuntijakuulemisessa esitetyllä tavalla samaan johtohenkilöpiiriin kuin mikä soveltuu hyökkäysrikokseen. Tämä voidaan toteuttaa lisäämällä rikoslain 11 lukuun rajoitussäännös luvun uudeksi 14 a §:ksi. Pykälän 2 momentti koskisi yllyttäjän ja avunantajan vastuuta. Näin ollen hallituksen esityksessä ehdotettu 14 a § muuttuisi 14 b §:ksi.
- 14 a § Rajoitussäännös

Tämän luvun 4 a ja 4 b §:ää sovelletaan vain, jos 4 a §:n 3 ja 4 momentissa tarkoitettu hyökkäysteko tehdään.
Kun sovelletaan 4 a ja 4 b §:ää, yllyttäjään ja avunantajaan ei sovelleta, mitä 5 luvun 7 §:n 2 momentissa säädetään.

2.3. Esimiehen vastuu, alaisen rikoksen ilmoittamatta jättäminen, esimiehen käsky

Hallituksen esityksessä hyökkäysrikosta ja hyökkäysrikoksen valmistelua koskevat viittaukset on lisätty rikoslain 11 luvun 12 §:n esimiehen vastuuta, 13 §:n alaisen rikoksen ilmoittamatta jättämistä ja 14 §:n hallituksen määräystä ja esimiehen käskyä koskeviin säännöksiin.

Eräässä lausunnossa katsottiin, että hyökkäysrikosta koskevien viittausten lisääminen ko. artikloihin ei olisi tarpeen hyökkäysrikoksen mahdollinen tekijäpiiri huomioiden.

Ehdotus hyökkäysrikosviittauksen lisäämisestä näihin lainkohtiin perustuu vastaaviin Rooman perussäännön määräyksiin (artiklat 28 ja 33). Hyökkäysrikoksen mahdollisesta rajaamisesta näiden artiklojen soveltamispiirin ulkopuolella keskusteltiin jo Kampalaa edeltävissä neuvotteluissa, mutta lopulta päätettiin olla tekemättä tällaista nimenomaista rajausta.

Esimiehen vastuuta koskevan säännöksen taustalla on Rooman perussäännön 28 artikla, joka sisältää määräykset päälliköiden ja muiden esimiesten vastuusta. Artiklan mukaan sotilaspäällikkö tai tosiasiassa sotilaspäällikkönä toimiva henkilö on vastuussa tuomioistuimen toimivaltaan kuuluvista rikoksista, joihin tosiasiallisesti hänen komennossaan ja valvonnassaan tai määräysvallassaan ja valvonnassaan olevat joukot ovat syyllistyneet sen seurauksena, että tämä sotilaspäällikkö tai henkilö ei ole asianmukaisesti valvonut joukkojen toimintaa. Muiden esimiehen ja alaisten välisten suhteiden osalta esimies on vastuussa tuomioistuimen toimivaltaan kuuluvista rikoksista, joihin hänen tosiasiallisessa määräysvallassaan ja valvonnassaan olevat alaiset ovat syyllistyneet sen seurauksena, että hän ei ole valvonut alaistensa toimintaa asianmukaisesti.

Jotta Rooman perussäännön artikla 28 voisi soveltua hyökkäysrikokseen, tilanteen tulee siis olla sellainen, jossa myös alainen on henkilö, joka voi tosiasiallisesti määrätä valtion poliittisista tai sotilaallisista toimista tai johtaa niitä. Monellakaan tällaisella henkilöllä ei ole esimiestä, mutta asia saattaisi nousta harkintaan esimerkiksi puolustusvoiman komentajan ja jonkin puolustushaaran komentajan välillä. Esimiehen vastuuta koskevan määräyksen käytännön soveltuvuudesta hyökkäysrikokseen keskusteltiin Kampalan konferenssia edeltävissä neuvotteluissa. Soveltamisalan katsottiin olevan hyvin rajallinen hyökkäysrikoksen jo valmiiksi suppean tekijäpiirin ja tahallisuus/tietoisuusvaatimusten vuoksi. Tällaisen tilanteen syntymistä pidettiin kuitenkin mahdollisena, esimerkiksi jos useampi johtaja on tehnyt teon yhdessä. Neuvotteluissa katsottiin asianmukaiseksi, että tuomioistuimelle jätettäisiin harkintavalta 28 artiklan soveltamisesta. Hyökkäysrikos päätettiin näin ollen säilyttää artiklan 28 soveltamisalassa, vaikka ehdotus sen poisrajaamiseksi tehtiinkin. Huomioon on myös otettava että rikoslain 11 luvun 4 a pykälän mukaan tulee olla kyse nimenomaan valtion tai valtion asevoimien hyökkäysteosta.

- Vaikka esimiehen vastuuta koskevan säännöksen soveltamisala olisi erittäin kapea, ulkoasiainministeriö ja oikeusministeriö pitävät edelleen säännöstä ehdotetussa muodossaan perusteltuna, jotta yhdenmukaisuus Rooman perussäännön kanssa säilytettäisiin. Samalla ulkoasiainministeriö ja oikeusministeriö painottavat sitä, että esimiehen vastuuta koskevan säännöksen soveltaminen hyökkäysrikokseen ei laajenna hyökkäysrikoksen 4 §:n 1 momentissa kuvattua tekijäpiiriä. Ehdotetun 14 a §:n rajoitussäännöksen 2 momentti heijastuisi myös 12 §:n soveltamiseen.

Rooman perussäännön 28 artikla on myös alaisen rikoksen ilmoittamatta jättämistä koskevan lainkohdan muutoksen taustalla. Artiklan b kohdan iii alakohdan mukaan esimiehen vastuu voi syntyä tilanteessa, jossa esimies ei "ryhtynyt kaikkiin käytettävissään oleviin tarpeellisiin ja kohtuullisiin toimenpiteisiin ehkäistäkseen tai estääkseen rikosten täyttymisen tai saattaakseen asian toimivaltaisten viranomaisten käsiteltäväksi tutkintaa ja syytteen nostamista varten".

- Tämänkin kohdan soveltaminen jäänee marginaaliseksi, mutta ulkoministeriö ja oikeusministeriö katsovat edelleen, että vastaavan säännöksen ulottaminen rikoslakiin olisi perusteltua samoin argumentein, joihin viitataan yllä 28 artiklan yleiskommentissa. Ulkoasiainministeriö ja oikeusministeriö painottavat sitä, että esimiehen vastuuta koskevan säännöksen soveltaminen hyökkäysrikokseen ei laajenna hyökkäysrikoksen 4 a §:n 1 momentissa kuvattua tekijäpiiriä. Ehdotetun 14 a §:n rajoitussäännöksen 2 momentti heijastuisi myös 13 §:n soveltamiseen.
-

Rikoslain 11 luvun 14 §:n hallituksen määräystä ja esimiehen käskyä koskeva säännös perustuu perussäännön 33 artiklaan, joka koskee vastuusta vapautumista esimiehen käskyn tai lain määräysten vuoksi. Artiklan mukaan se, että henkilö on tehnyt tuomioistuimen toimivaltaan kuuluvan rikoksen hallituksen taikka sotilas- tai siviiliesimiehen määräyksestä, ei vapauta kyseistä henkilöä rikosoikeudellisesta vastuusta, paitsi jos hänellä oli oikeudellinen velvoite totella kyseisen hallituksen tai esimiehen määräyksiä; hän ei tiennyt, että määräys oli oikeudenvastainen; ja määräys ei ollut ilmeisen oikeudenvastainen. Artiklan 2 kohdan mukaan artiklaa tulkitaan siten, että joukkotuhonnan tai ihmisyyttä vastaan kohdistuvien rikosten täytäntöönpanoa koskevat määräykset ovat ilmeisen oikeudenvastaisia.

Myös tämän artiklan soveltuvuuden poissulkemisesta käytiin neuvotteluissa keskusteluja, mutta lopulta päädyttiin siihen, ettei hyökkäysrikosta suljettu pois mahdollisen vastuuvapauden piiristä Rooman perussäännössä. On selvää, että myös tämän määräyksen soveltaminen jäisi marginaaliseksi. Suomen rikoslain 11 luvun 14 § soveltuu nykyisellään ainoastaan sotarikoksiin, joten joukkotuhonta ja ihmisyyttä vastaan kohdistuvien rikokset ovat tämän soveltamisalan ulkopuolella.

- Koska hyökkäysrikokseen liittyy lähtökohtaisesti yhtä vahva olettama sen ilmeisestä oikeudenvastaisuudesta kuin joukkotuhontaan ja rikoksiin ihmisyyttä vastaan, voidaan pitää perusteltuna olla sisällyttämättä tätä rikosta rikoslain 11 luvun 14 §:ään, vaikka Rooman perussäännössä on päädytty toisenlaiseen ratkaisuun. Näin ollen voidaan asiantuntijalausunnoissa esitetyllä tavalla pitää perusteltuna, että rikoslain 11 luvun 14 §:ää ei muutettaisi hallituksen esityksessä ehdotetulla tavalla.

3. Universaalitoimivalta

Rikoslain 1 luvun 7 §:n mukaan Suomen ulkopuolella tehtyyn rikokseen, jonka rankaiseminen tekopaikan laista riippumatta perustuu Suomea velvoittavaan kansainväliseen sopimukseen tai muuhun Suomea kansainvälisesti velvoittavaan säädökseen tai määräykseen (*kansainvälinen rikos*), sovelletaan Suomen lakia. Tarkemmat säännökset pykälän soveltamisesta annetaan rikoslain 1 luvun 7 §:n soveltamisesta annetussa asetuksessa (627/1996). Hallituksen esityksen mukaan hyökkäysrikos ei olisi katsottavissa sellaiseksi kansainväliseksi rikokseksi, jota voitaisiin käsitellä universaalitoimivallan perusteella.

Keskusrikospoliisin lausunnossa todettiin, että hyökkäysrikos tulisi sisällyttää niiden kansainvälisten rikosten joukkoon, joihin sovelletaan universaalitoimivaltaa. Lausunnossa todetaan, että esimerkiksi tilannetta, jossa Suomessa oleskelevan henkilön perustellusti epäiltäisiin syyllistyneen hyökkäysrikokseen, ei voitaisi tutkia silloinkaan kun henkilöä ei ole pyydetty luovutettavaksi toiseen valtioon tai ICC:lle. Myös valtakunnansyyttäjänviraston lausunnossa kiinnitetään huomiota siihen, että mikäli rikoslain 1 luvun 8 §:n edellytykset eivät täyttyisi, Suomessa oleskelevaa henkilöä koskevaa epäilyä ei voitaisi tutkia puuttuvan toimivallan vuoksi. Valtakunnansyyttäjänvirasto pitää tästä huolimatta esityksessä omaksuttua kantaa ymmärrettävänä.

Muissa asiantuntijalausunnoissa katsottiin omaksutun ratkaisun olevan erityisesti tarkoituksenmukaisuussyistä perusteltu, ja viitattiin siihen, että kansainvälisen oikeuden epäselvä tila ja hyökkäysrikoksen luonne huomioon ottaen hallituksen esitykseen sisältyvää ehdotusta voidaan pitää perusteltuna.

Universaalitoimivalta on laaja-alaisin toimivallan muoto, jonka nojalla kansallinen tuomioistuin on toimivaltainen käsittelemään sellaistakin rikosta, jolla ei ole liityntää kyseiseen valtioon. Universaaliperiaatetta sovelletaan ainoastaan erityisen vakavaksi katsottuihin rikoksiin. Universaaliperiaate liitetään kansainvälisiin rikoksiin silloin, kun rikoksen kansallisesta kriminalisoinnista ja universaalitoimivallan käytöstä on sovittu kansainvälisissä sopimuksissa sekä silloin, kun rikokset ovat rangaistavia suoraan kansainvälisen tapaoikeuden nojalla.

Rooman perussääntö ei edellytä universaaliperiaatteen soveltamista hyökkäysrikokseen tai muihinkaan ICC:n toimivaltaan kuuluviin rikoksiin, mutta Suomessa sovelletaan universaalitoimivaltaa muihin Rooman perussäännön rikoksiin (joukkotuhonta, rikokset ihmisyyttä vastaan ja sotarikokset). Universaalitoimivalta näiden osalta pohjautuu Suomea velvoittaviin muihin sopimuksiin ja kansainväliseen tapaoikeuteen.

Vaikka hyökkäysrikos on epäilemättä vakavuudeltaan verrattavissa rikoslain 1 luvun 7 §:n soveltamisesta annetussa asetuksessa lueteltuihin rikoksiin, on epäselvää, onko universaalitoimivallan soveltamiselle hyökkäysrikokseen kansainvälisoikeudellista pohjaa. Hyökkäysrikoksen asema kansainvälisessä oikeudessa ei muita rikoksia vastaavalla tavalla ole täysin vakiintunut. Oikeuskirjallisuudessa universaaliperiaatteen soveltumisesta hyökkäysrikokseen on esitetty erilaisia, täysin vastakkaisiakin näkemyksiä. Universaalitoimivalta on ulotettu hyökkäysrikokseen vain harvojen maiden lainsäädännössä, ja Kampalan konferenssia edeltävissä neuvotteluissa ja sen jälkeisissä keskusteluissa on esitetty näkemyksiä universaalitoimivallan soveltamista vastaan. Hyökkäysrikoksesta Rooman perussäännön määritelmän mukaisena rikoksena ei myöskään ole olemassa oikeuskäytäntöä.

Universaalitoimivallan ulottaminen hyökkäysrikokseen laajentaisi rikosvastuun ulottuvuutta verrattuna ICC:n toimivaltaan ja tätä kautta edistäisi rankaisemattomuuden poistamista tästä rikoksesta. ICC:llä on toimivalta vain hyökkäysrikosmuutoksen ratifioineisiin valtioihin nähden ja lisäksi turvallisuusneuvosto voi keskeisellä tavalla vaikuttaa hyökkäysrikoksen käsittelyyn tuomioistuimessa. Nämä rajoitukset eivät koske kansallisia tuomioistuimia, elleivät kyseiset valtiot nimenomaisesti päättäisi sisällyttää vastaavia rajoituksia kansalliseen lainsäädäntöönsä. Mikäli hyökkäysrikokseen päätettäisiin soveltaa universaalitoimivaltaa, saattaisi syntyä tilanteita, joissa henkilö voitaisiin asettaa syytteeseen Suomessa, vaikkei ICC:llä olisi rikoksen osalta toimivaltaa. Tällaisiin tilanteisiin viitataan keskusrikospoliisin lausunnossa.

Hyökkäysrikoksen on kuitenkin katsottu luonteeltaan eroavan muista Rooman perussäännön rikoksista, sillä sen käsitteleminen edellyttää yksilön rikosoikeudellisen vastuun arvioinnin lisäksi arvion tekemistä valtion hyökkäysteosta YK:n peruskirjan valossa. Joissain tilanteissa kansallisten tuomioistuinten olisi oletettavasti vaikea määritellä, onko kansainvälisen oikeuden

vastainen hyökkäysteko tapahtunut valtiossa, johon tuomioistuimella ei ole liittymäkohtia. Erityisen vaikeaa tulkinta olisi ennen kuin ICC on ottanut kantaa hyökkäysrikokseen.

Hyökkäysrikoksessa on lisäksi perusäännön muihin rikoksiin verrattuna kysymys korostetusti sellaisesta rikoksesta, johon voivat syyllistyä ainoastaan korkeassa johtavassa tai määräävässä asemassa olevat tahot. Toimivaltaa rajoittaisivat käytännössä näin ollen myös rikosoikeudellista immuniteettia koskevat kansainvälisen oikeuden säännöt. Hyökkäysrikoksen luonteen vuoksi ICC:n voidaankin perustellusti katsoa olevan tarkoituksenmukaisin instanssi vielä tällä hetkellä käsittelemään hyökkäysrikos tällaisessa tilanteessa.

Kysymystä käsiteltiin myös Kampalassa ja sitä edeltävissä neuvotteluissa. Kampalassa hyväksyttyjen, tulkintaa ohjaavien yhteisymmärrysten kohdat 4-5 koskevat kansallista toimivaltaa hyökkäysrikoksen käsittelyyn. Yhteisymmärryksissä todetaan, että hyökkäysteon ja hyökkäysrikoksen määritelmiä koskevien muutosten katsotaan olevan sovellettavissa ainoastaan perussääntöä sovellettaessa, eikä muutosten voida tulkita rajoittavan voimassa tai muodostumassa olevia kansainvälisen oikeuden sääntöjä tai vaikuttavan niihin muutoin kuin perussääntöä sovellettaessa. Lisäksi yhteisymmärrysten mukaan muutosten ei katsota olevan tulkittavissa siten, että ne luovat oikeuden tai velvollisuuden käyttää kansallista toimivaltaa toisen valtion tekemän hyökkäysteon käsittelyyn.

Yhteisymmärryksissä otetaan siis varovainen suhtautuminen ylipäätään kansallisen toimivallan ulottamisesta toisen valtion tekemän hyökkäysteon käsittelyyn. Etenkin hyökkäysrikosmääritelmään kriittisesti suhtautuvien kommenteissa on katsottu, että mikäli valtio kuitenkin päättää sisällyttää hyökkäysrikoksen kansalliseen lainsäädäntöönsä, toimivalta tulisi ulottaa vain kyseisen valtion omiin kansalaisiin, ei edes sellaisiin toisen maan kansalaisiin, joiden epäiltäisiin syyllistyneen hyökkäysrikokseen tuomioistuinvaltiota vastaan. Hallituksen esityksessä ei kuitenkaan pidetty perusteltuna esittää poikkeuksia hyökkäysrikoksen osalta rikoslain 1 luvun 3 §:ään.

- Ulkoasiainministeriö ja oikeusministeriö pitävät edelleen perusteltuna, että hallituksen esityksessä ei esitetä universaalitoimivallan soveltamista hyökkäysrikokseen. Hyökkäysrikoksen erityisluonteen vuoksi ICC:n voidaan vielä tällä hetkellä katsoa olevan tarkoituksenmukaisin instanssi käsittelemään hyökkäysrikosta tilanteissa, joissa rikoksella ei ole liitäntää Suomeen.

4. Hyökkäysteon toteutumisesta

Eräässä lausunnossa todettiin, että rikoslakiin otettavasta hyökkäysrikossäännöksestä on syytä käydä selkeästi ilmi se, että tästä rikoksesta voidaan tuomita vain silloin, jos hyökkäysteko todella tehdään. Tulkintaohjeiden 3 kohdan mukaan "Hyökkäysteko – teko, jossa valtio käyttää aseellista voimaa toisen valtion suvereniteettia, alueellista koskemattomuutta tai poliittista riippumattomuutta vastaan tai muulla tavoin Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjan vastaisesti – toteutetaan".

Tulkintaohjeessa viitataan valtion hyökkäystekoon, joka määritellään perussäännön 8 a artiklan 2 kappaleessa ja kotimaisessa sääntelyssä puolestaan ehdotetuissa rikoslain 11 luvun 4 a §:n 3 ja 4 momenteissa. Hyökkäysteon toteuttamista koskevan edellytyksen voidaan katsoa tulkintaohjeissa koskevan kaikkia rangaistavana pidettävän menettelyn vaiheita eli niin rikosteon toteuttamista kuin sen suunnittelua, valmistelua, ja aloittamistakin. Edellytyksen voidaan siis katsoa koskevan ehdotettuja hyökkäysrikosta, hyökkäysrikoksen yritystä ja hyökkäysrikoksen valmistelua.

Tämä merkitsee sitä, että niin täytetyn hyökkäysrikoksen kuin hyökkäysrikoksen yrityksen ja hyökkäysrikoksen valmistelun rangaistavuutta arvioitaessa arvioidaan ensin, onko tehty rikoslain 11 luvun 4 a §:n 3 tai 4 momentissa tarkoitettu valtion hyökkäysteko. Jos sellaista ei ole tapahtunut, ei vastuun edellytysten arviointia jatketa.

Jos valtion hyökkäysteko on tehty, arvioidaan tämän jälkeen sitä, onko joku toiminut hyökkäysrikoksen, sen yrityksen tai hyökkäysrikoksen valmistelun tunnusmerkistössä tarkoitetulla tavalla.

Hyökkäysrikoksessa, sen yrityksessä ja hyökkäysrikoksen valmistelussa on kussakin kysymyksessä ilmeisellä tavalla YK.n peruskirjan vastainen hyökkäysteko, toisin sanoen kvalifioitu hyökkäysteko. Täytetyn hyökkäysrikoksen näkökulmasta tämä merkitsee sitä, että jos käsillä on hyökkäysteko, mutta se ei ole ilmeisellä tavalla YK:n peruskirjan vastainen, täytettyä rikosta koskevat tunnusmerkistön edellytykset jäävät tältä osin toteutumatta. Tällaisessakin tilanteessa on mahdollista, että on yritetty saada aikaan ilmeisellä tavalla YK:n peruskirjan vastainen hyökkäysteko. Silloin käsillä voi olla yritys. Vastaavasti henkilöt ovat voineet valmistella kvalifioitua hyökkäystekoa, mutta on tehty vain valtion hyökkäysteko, jolloin kyse voi olla hyökkäysrikoksen valmistelusta.

Valtion hyökkäysteon tekeminen on siis yleinen edellytys sille, että ryhdytään arvioimaan sitä, onko joku syyllistynyt hyökkäysrikokseen, sen yritykseen tai hyökkäysrikoksen valmisteluun. Jos valtion hyökkäysteko on tehty, voi olla, että kyse ei ole hyökkäysrikoksesta tai sen esivaiheesta. Kyseessä voi myös olla täytetty teko, yritys tai valmistelu. Sekin on periaatteessa mahdollista, että osa henkilöistä on syyllistynyt täytettyyn hyökkäysrikokseen, toiset vain sen valmisteluun. Osallisuusopit mahdollistavat lisää vastuuvariantteja.

Asiasta voidaan luontevimmin säätää edellä ehdotetun uuden 14 a §:n rajoitussäännön 1 momentissa (ks. s. 5 edellä). Kuten hyökkäysrikoksen tunnusmerkistössä, käytetään myös tässä yhteydessä "toteuttamisen" asemasta verbiä tehdä.

5. Tekotavasta

Huomiota kiinnitettiin siihen, että ehdotuksen mukaisessa rikoslain säännöksessä ei mainittaisi erikseen hyökkäysrikoksen tekotapoja, vaikka nämä on lueteltu Rooman perussäännön uudessa 8 a artiklassa: suunnittelu, valmistelu, aloittaminen ja toteuttaminen. Lausunnossa todettiin, että teonkuvauksesta poikkeamisen tarpeellisuutta on aihetta harkita perusteellisesti, huomioiden että lainmuutoksen tavoitteena on sen varmistaminen, että rikoslaki riittävässä määrin kattaa perussäännössä määritellyt rikokset. Lausunnoissa todettiin perussäännön 8 a artiklan nähtävästi vaativan, että jos hyökkäysteko toteutetaan, sitä edeltänyt suunnittelu tai valmistelu on arvioitava nimenomaan tekijäntoimena eikä esimerkiksi avunantona siihen. Huomiota kiinnitettiin myös valmistelun rangaistavuuteen liittyviin kysymyksiin.

Hallituksen esityksessä todettiin, että kaikkia perussäännössä erikseen lueteltuja tekotapoja voidaan Suomen rikoslain mukaan arvioida tekijän- tai osallisuusvastuun mukaisesti. Suunnittelun ja valmistelun mainitseminen säännöksessä erikseen katsottiin myös voivan johtaa virheellisesti siihen tulkintaan, että pelkkä toteutumatta jääneen hyökkäysteon suunnitteleminen olisi tämän pykälän mukaan rangaistavaa.

- Ulkoasiainministeriö ja oikeusministeriö katsovat, että edellä mainittu ratkaisu soveltuu paremmin Suomen rikoslain sisäiseen systematiikkaan ja kattaisi riittävällä tavalla Rooman perussäännön sisältämän rikosmääritelmän.

6. Kyberhyökkäykset

Lausunnoissa nousi esiin myös kysymys siitä, onko laillisuusperiaatteen kannalta riittävää, että kybervoimankäyttöön liittyvä tulkinta esitetään lain perusteluissa vai tulisiko tämä tekomuoto mainita hyökkäysrikoksen tunnusmerkistössä, mikäli kyberhyökkäys halutaan sisällyttää määritelmän piiriin.

Kansainvälisoikeudellisessa keskustelussa on pohdittu kyberhyökkäyksen asemaa aseellisena voimankäyttönä, jolloin ratkaisevana on lähtökohtaisesti pidetty voimankäytön sotilaallista luonnetta ja voimankäytön seurauksia. Niin sanottu kyberhyökkäys voi seurauksistaan riippuen ylittää aseellisen hyökkäyksen kynnyksen, ja etenkin kyberiskut, joilla aiheutetaan välitöntä aineellista vahinkoa tai kuolonuhreja, voidaan katsoa kansainvälisessä oikeudessa kielletyksi voimankäytöksi. Oikeuskirjallisuudessa on esimerkkeinä viitattu verkko-operaatioihin, jotka voivat pommitusten lailla aiheuttaa ydinvoimalan sydämen sulamisen, avata yläjuoksun padon tiheään asutetulle alajuoksun alueelle tai halvaannuttaa lennonjohdon.

Kysymystä kyberoperaatioiden rinnastumisesta aseelliseksi voimankäytöksi on analysoitu myös muun muassa nk. Tallinnan manuaalissa, joka on ei-sitova arvostettujen kansainvälisen oikeuden asiantuntijoiden henkilökohtaisessa ominaisuudessaan laatima asiakirja kybersodankäyntiin sovellettavasta kansainvälisestä oikeudesta. Asiaa on käsitelty lyhyesti myös esimerkiksi tiedonhankintalakityöryhmän mietinnössä (2015, s. 74-75). Esimerkiksi tiedustelutiedon hankintaan rinnastuvaa tietojärjestelmätiedustelua ei voisi tulkita kansainvälisen oikeuden vastaiseksi voimankäytöksi tai ainakaan hyökkäysteoksi. Sen sijaan tietojärjestelmien vahingoittaminen saatetaan kohdevaltiossa tulkita voimankäytöksi tai aseelliseen hyökkäykseen rinnastuvaksi suvereniteetin loukkaukseksi. Se, onko tietojärjestelmän toiminnan vahingoittaminen tukittavissa voimankäytöksi, riippuu sekä kohteesta että tehdyn vahingon asteesta. Pelkän tilapäisen haitan aiheuttamien esim. palvelunestohyökkäyksin ei vielä katsota olevan voimankäyttöä. Jos operaation kohde on merkittävä, iskun kesto pitkäaikaista ja seuraukset vakavia, voidaan operaatio tulkita voimankäytöksi, joskaan ei välttämättä aseelliseksi hyökkäykseksi.

Kansainvälisessä oikeudessa ei kuitenkaan ole yhteisesti hyväksyttyä hyökkäysteoksi luonnehdittavan kyberhyökkäyksen määritelmää.

Jotta kyberhyökkäys voisi tulla arvioitavaksi hyökkäysrikoksena, sen tulisi täyttää Rooman perussäännön mukaisen määritelmän sisältämät edellytykset. Kyseessä tulee olla hyökkäysteko, jossa valtio käyttää aseellista voimaa toisen valtion suvereniteettia, alueellista koskemattomuutta tai poliittista riippumattomuutta vastaan tai muulla tavoin Yhdistyneiden kansakuntien peruskirjan vastaisesti. Hyökkäysteon tulee olla luonteeltaan, vakavuudeltaan ja mittasuhteiltaan ilmeisellä tavalla YK:n peruskirjan vastainen teko ja siihen voi syyllistyä vain valtion poliittisessa tai sotilaallisessa johdossa oleva henkilö. Kansainvälisen oikeuden mukaan hyökkäysteko tai kielletty voimankäyttö ei ole riippuvainen käytetystä aseesta.

- Kansainvälisessä oikeudessa ei ole yhteisesti hyväksyttyä, hyökkäysteoksi luonnehdittavaa kyberhyökkäyksen määritelmää. Lisäksi on huomioitava, että kansainvälisen oikeuden mukaan hyökkäysteko ei ole riippuvainen käytetystä aseesta, eikä näin ollen ole tarkoituksenmukaista tehdä tällaista jaottelua lakitekstiin. Ulkoasiainministeriö ja oikeusministeriö eivät pidä tarkoituksenmukaisena sisällyttää hyökkäysrikoksen tunnusmerkistöön erillistä viittausta kyberhyökkäykseen. Rikosmääritelmässä ei ole muullakaan tavalla avattu aseellisen voimankäytön sisältöä esim. aselajien pohjalta. Kysymys siitä, tuleeko kyberhyökkäys arvioitavaksi hyökkäysrikoksena, jää lakia tulkitsevan tuomioistuimen oikeuslähteiden perusteella tapahtuvan tulkinnan varaan.